

Om knaldromaner, føljetoner og kolportage- litteratur i Danmark (2)

af tandlæge Per Hougaard

Alexandre Dumas og hans tre musketerer er kendt af enhver - men hvad med "Den danske Dumas" og hans 400 romaner?

Bindstærke værker som *Paris Mysterier* og *Galejslaven Rocambole* nævnes endnu, men danske titler som *Manden med de ni Fingre* og *Forbrydelsernes Konge eller den skalperede Præst* er helt forglemt - og dog tilhører de alle samme genre: Knaldromanen, der som føljeton begærligt slugtes af en tusindtallig læserskare.

Den danske knaldromans glemte historie er nok værd at følge: En nobelpristager, et par baronesser og en folkekær politiker gav - mere eller mindre frivilligt - deres bidrag til spænding for folket.

En del af denne historie fortaltes med maleriske detaljer i sidste nummer. Her kommer turen til de snigløb - eller berettigede indgreb? - som æsteter, moralister og folkeopdragere rettede mod den ukuelige folkeroman. Lyset skal også spille på de mange dæknavne, genrens folk opererede under. Til slut en tribut til dem, der i tide havde øje for knaldromanen som kulturfænomen og inspirationskilde.

Fra begejstring til bekæmpelse

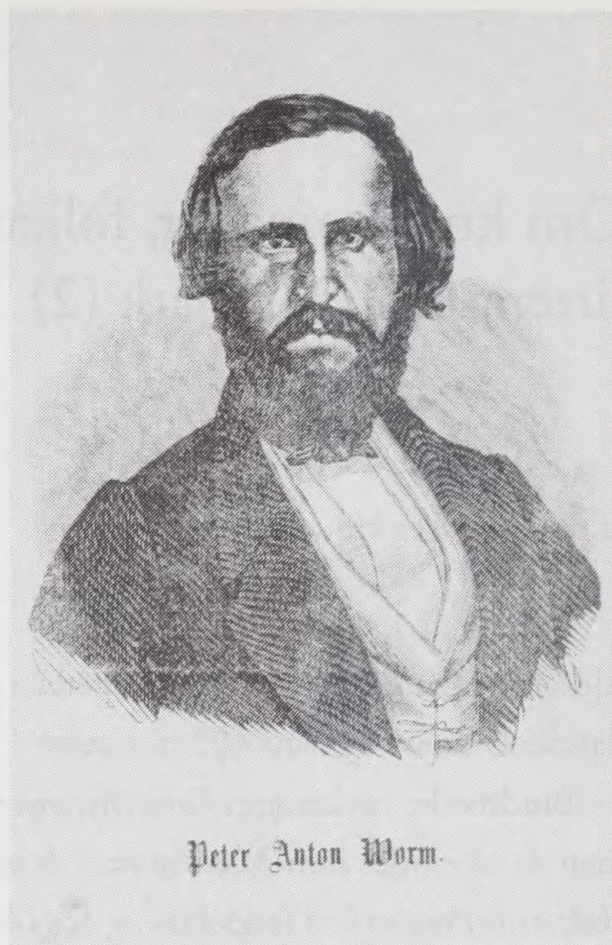
Da Johannes Wildt 1828 udgav en af sine knaldromaner *Den danske Negerdronning eller Jordskælvet i Lissabon 1755, En historisk-romantisk Fortælling*, vedføjede han en liste med navnene på sine 148 abonnenter. Antallet er måske ikke imponerende, men indholdet! Først kommer i en gruppe for sig med halvfed skrift kongen, dronningen og otte prinser og prinsesser af blodet. Dernæst følger alfabetisk en broget - men egentlig ikke så bred - skare: 4 hofmænd med overhofmarskal Hauch

i spidsen, 1 baronesse, 11 officerer, 2 etats-, 4 justits-, 1 cancelli- og 2 kammerråder, endvidere 1 konsul, 2 professorer, 3 læger - ialt 45 repræsentanter for kongehus, aristokrati og embedsstand. Hertil kommer 62 handlende og håndværksmestre. Kvinderne er kun få. Egentlig underklasse forekommer næppe.

På baggrund af eftertidens nedladende holdning til Wildts romaner synes abonnenternes status overraskende høj - men faktisk adskiller listen sig hverken typografisk eller indholdsmæssigt fra samtidens øvrige abonnentfortegnelser.²² Listen viser Wildt som en etableret forfatter, hvis produkter slugtes fordomsfrit af stormand og småborger.

Denne ureflekterede accept af spændingslektüre forsvandt, efterhånden som masselitteraturen vandt terræn. Ganske vist tog Europas aviser begærligt føljetonen til sig, men i dens hjemland Frankrig blev den angrebet både politisk og litterært. Regeringen så med uvilje på den indirekte sociale kritik i f.eks. Eugène Sues romaner og pålagde aviserne en føljetonskat, som snart kvalte denne romanform.

Det litterære angreb kom fra Eugène de Mirecourt, dvs. Eugène Jacquot, en tidligere føljetonforfatter. Han udgav 1845 stridsskriftet: *Romanfabrikken, Huset Alexander Dumas & Compagni*. Hans synspunkter var delvis berettigede, men argumentationen perfid: Dumas' brug af "negre" - unævnte medarbejdere til det grove - kædes sammen med, at Dumas som bekendt var "negroid" (mulat)²³. Skriftet bragte, som det udtrykkes, Jacquot "glansen af hans første retssag"²⁴. Han idømtes 14 dages fængsel, som han brugte til at skrive endnu et angrebsskrift²⁵. Jacquot indhentedes imidlertid af skæbnen. Han, der levede af at udgive biografier, led den tort, at en

Ill. 1. Skolelæreren P.A. Worm, der efter en aktiv, men kummerlig tilværelse blev folkelig martyr på grund af sine føljetoner - flere end 2.000 fulgte ham til graven (fra *P.A. Worms Levnet skrevet af en af den Afdødes Venner* (1866)).

Forbrydelseernes Konge

eller

Den skalperede Præst.

Iste Del.

Aalborg.
Udgivet af F. Petersen & Co.
Lennert Nielsens Bogtrykkeri.
1899.

Ill. 2. Piratudgave fra 1899 af Worms *En Præst eller Kjaltringer og hæderlige Folk* (1866) - titlen er frisket så meget op, at forfatteren af disse linier måtte læse alle 893 sider højt for sin datter!

utilfreds medarbejder (Mazerolle) brugte hans eget middel imod ham og udgav skriftet: *Biografi-fabrikken, Huset Eugène de Mirecourt & Compagni, af en tidligere ansat*. I 1861 udspreddes et falsk rygte om hans død, men først 19 år senere endte han sit liv - som præst på Haiti.

I Danmark var udviklingen - med tyve års forsinkelse - omtrent den samme. Under de politiske storme efter Frederik VII's død og tabet af Sønderjylland udkom 1866 *Tiggerne*, "den første socialpolitiske sensationsroman, der er lavet herhjemme"²⁶. Den er en slags *Paris' Mysterier* omplantet til dansk - og mindst lige så opsigtsvækkende: Kongens død erklæres rent ud for giftmord, betalt af den tysk-sindede højadel, og der rettes grove beskyldninger mod Monrad og de Meza ("General Baglæns") pga. Dannevirkes rømning.

Forfatteren var Peter Anton Worm (1828-1866), (ill. 1) en embedsløs skolelærer, der efter en omflakkende tilværelse med nød og næppe "kunde sulteføde sig selv og sin Familie" som bladbud og vicevært. Med sine sidste kræfter gav han sin sociale indignation luft i sin roman, hvis sammenskrivning af verserende rygter vakte megen opsigt. I længden kunne myndighederne ikke sidde dens bagvaskelse af "høje og højeste Personer" overhørig. 1000 expl. beslaglagdes, og Worm begik efter politi-forhøret selvmord, efterladende sin gravide kone og to småbørn!

Som altid ramte historiens ironi sådanne politiaktioner: I glansen af Worms martyrglorie kunne hans enke nogle år leve af at udgive de efterladte fortsættelser af *Tiggerne*, nemlig *Hyklerne* 1866 og *En Præst eller Kjaltringer og skikkelige Folk* 1867-68 - den sidste genudgaves 1899 med en friskere titel (ill. 2).

Worms sidste roman *Skovpigen ved Haraldsted Sø* 1868 var i Johannes Wildts

manér og regnes med til den såkaldte skolelærerlitteratur, der tæller op mod 100 skrivende lærere²⁷. Disses hjemstavnsskildringer med socialt og kristeligt præg er så at sige et "naturligt", folkeudsprunget modstykke til knaldromanerne, og de fik en vis succes. Zacharias Niensens digt *Et Møde* oplevede således 23 udgaver og var i 1930 trykt i 79.500 expl. - et stort tal i datidens Danmark, men ikke nok til at konkurrere med masselitteraturen; hertil krævedes et organiseret felttog.

Drivkraften bag dette var dr. Mathias Steenstrup (1822-1904)²⁸. Uden sammenhæng med den Wormske retssag fik han 1866 oprettet Udvalg for Folkeoplysningens Fremme. Hovedsagen var, hedder det i hans forslag, "Landalmuens Oplysning ...; det er imidlertid klart, at Iværksættelsen af Forslagene ogsaa vil komme Kjøbstædernes Almue betydeligt tilgode."²⁹ Han ville slå fjenden med dens egne midler: "Vejen vil tillige være banet for, at *Colporteurere*, som nu tidt skulle have en forbausende Afsætning af ynkelige Viser og af Almanakker for Folket, ville kunne udbrede gode billige Skrifter i en Grad, vi hidtil ikke have kjendt hos os". Der spores dog en vis betænkelighed ved dette skridt: "Udvalget har paatænkt at støtte Afsætningen ved at lade Skrifterne falbyde i Husene rundt om paa Landet; men en saadan Kolportering vil i mange Egne næppe lykkes, naar den ikke udgaar fra eller controlleres af en velanseet Mand."

Ved 50-års jubilæet 1916 havde Udvalg for Folkeoplysningens Fremme udsendt 317 bøger og 207 særtryk med Frihedsstøtten på bindet. Der var både skøn- og faglitteratur i pæn indbinding til en rimelig pris: Ca. 1 krone pr. stk. i 1910. Oplagene var gerne 3.500-5.000, 10.000 var ikke sjældent og enkelte opnåede 46.000. Da megen af denne Folkelæsning blev udsolgt, synes Udvalget at have haft succes - men ironisk nok havde man næret en lille slange ved sin barm: Udvalgets assistent 1886-1894, B.A. Duurloo, skrev 1908-9 føljetoner til provinspressen og publicerede som Aug. Blad 1914-15 *Solbruden, den fattige Enkes Datter* og 1920 *Klippegrottens Hemmelighed. Roman fra den store Verdens Liv* - begge udkom i hefter hos den bekendte Leander Nielsen i Aalborg. Det er næppe tilfældigt, at Duurloo ikke er afbildet i Udvalgets jubilæumsskrift!

I 1873-75 udsendte en vis J.V. i fire bind *De to Venner, Skildringer af Livet*, i hvis tanketunge forord det hedder: "Jeg har villet give et lignende Afpræg af Folkelivet, som Malerne forstaa ved Genremalerier. Derfor, og for at ethvert Sted kan læses med Interesse, har jeg søgt at undgaa alt, hvad man kalder spændende ... man behøver

... ikke at lade Dolkene blinke eller Vedkommende vansmægte i Fængsel, for at fremkalde Læsernes Medlidenhed ...” Skønt bogen har alle folkeromanens ydre karakteristika, er dette et bevidst opgør med dens drabelige handlingsgang - skrevet af den respekterede A.B. Thorson (1828-1919). Bogen udkom da også på et anerkendt forlag, H. Hagerup, men blev totalt forbigået i forlagets jubilæumsbibliografi 1927. Ville man trods alt ikke stå ved den?

I 1877 kom det til et litterært angreb på føljetonromanen, og ligesom i Frankrig stod en føljetonforfatter bag, der også var en anset litterat, Otto Borchsenius (1844-1925). Det lyder selvmodsigende, indtil det erindres, at den franske føljeton oprindeligt bestod af to dele: En spændingsroman og en litteraturkritisk sektion, der endnu overlever som dagbladenes kronikker. Disse uforenelige størrelser kom i åben konflikt, da Borchsenius i ugebladet *Nær og Fjern* rettede en bredside af artikler mod kolportageromanen, senere samlet i bogen *En Folkeopgave*³⁰. Angrebet fik til følge, at justitsministeriet indskærpede de - meget uklare - regler for kolportage, og Borchsenius betitlede demonstrativt sin næste artikelsamling *Litterære Feuilletoner* 1880!

I sin kampagne skosede Borchsenius også P. A. Worms usalige politiske føljeton: “Hvor megen Gift haver nu disse Bøger i tusinder af Exemplarer udsaaet, og hvad ere de dømte Socialister’s majestætsforbryderiske Udtalelser mod “Tiggerne”s Uterligheder?” - en markant udtalelse, især på baggrund af, at Borchsenius 1892 blev litterær redaktør på Albertis blad *Dannebrog*. Herved knyttedes han til en kreds, der på næsten diabolisk vis udnyttede bladføljetonen til politisk intrige.

Nogen milepæl blev Borchsenius’ indsats ikke, højst en ujævnhed på folkelitteraturens triumfvej - “Tænk på den uansvarlige måde, kolportagehandelens produkter forstår at smugle sig ind i hjemmet på, tillige på manien med automater, der for nogle få pfenning udspyr blade fulde af gift ... I 1894 er der alene i Tyskland og Østrig udbredt 43.000 smuds- og rædselsromaner, som læstes af 20 millioner mennesker ...” skrev en tysk rektor opbragt³¹. Han fik følge af Gymnasialoberlehrer, Dr. Albert Sleumer, popularisator (!) af romerkirkens *Index over forbudte bøger*: “I Tyskland og Østrig findes ikke mindre end 6.000 foretagender med 24.000 ansatte og omkring 50.000 kolportører, som forsyner ca 20 millioner læsere med denne anløbne “åndelige føde” - Af et makværk betitlet *Der Scharfrichter von Berlin* blev på et år solgt 130 10-pfenningshefter til 260.000 personer, med en fortjeneste på tre millioner mark”³².

Ill. 3. Et lidt usikkert modtræk mod kiosklitteraturen var Stjernehefternes "noble Røverromaner". - "Ingen kan andet end ønske de kulørte Hefter paa Ilden" skrev Johs. V. Jensen anbefalende - men han havde jo også noget at skjule! "Daarlig Litteratur er aldrig virkelig spændende" sagde Tove Ditlevsen, så hun kan umuligt have læst det her afbildede hefte, "en klassiker mellem knaldromaner". Tegn.: Povl Norholt.

I Tyskland førte bl.a. dr. E. Schultzes bestræbelser i 1911 til et forbud mod kolportagesystemets præmier. I Danmark, hvor spørgsmålet ungdomsmoral contra "bagtrapperomaner" også vakte til eftertanke, greb man i "Nick Carter-året" 1908 til stiftelsen af Foreningen mod Smudspressen, støttet bl.a. af frk. Ellen Brandth, senere formand for Københavns Boghandlerforening³³. I Sverige nedsattes på statslig foranledning 1909 Kommitteén för spridande af god och billig Nöjesläsning, der 1910-11 lededes af pioneren Gurli Linder (1865-1947).

Ved hjælp fra skoler og biblioteker dæmpedes heftesalget da efterhånden noget - men ikke mere, end at en tysk kriminallitteraturhistoriker Harry Proll 1938 nævnte "die skandinavischen Länder, wo die sogenannten "Knaldromaner" offensichtlich einen grossen Teil der geistigen Nahrung der Bevölkerung ausmachen".³⁴

Det søgte man - endnu en gang - at rette op på.

Bibliotekerne oprettede som nævnt 1940 Nyt dansk Litteraturselskab³⁵, og dagbladet *Politiken* lancerede 1944 *Stjernehefterne* med god, dvs. accepteret, spændingslitteratur. De blev nådesløst fordømt - af eftertiden! "Deres eftermæle er at de bidrog til at skygge for fornyende trends udefra", skriver Harald Mogensen - men hefterne skulle vel ikke være banebrydende? Og sir William Magnay's *Den røde Kansler* var godt nok spændende! (ill. 3).

I det rådgivende udvalg sad bibliotekar Jens Pedersen, lærer Stig Andersen, magister Jens Rosenkjær samt J. Chr. Andersen (1890-1978), førstemand i Grubbs Antikvariat. Der kom 44 hefter, men oplaget sank fra 35.000 til 20.000, og serien gik ind 1945.

Disse velmente initiativer fik altså en noget blodfattig skæbne - de kunne i hvert tilfælde ikke bremse masselitteraturens nye manifestationsformer: Tegneserie-hefterne og de pornografiske skrifter. Begge disse marginalgenrer kom da også i myndighedernes søgelys.

Tørk Haxthausen råbte allerede 1955 vagt i gevær over for tegneseriernes volds- og forråelsesmentalitet³⁶. Undervisningsministeriet barslede under pressens bevågenhed med en betænkning, hvor censur dog ikke anbefaledes³⁷. "Det kulørte Udvalg"s næstformand, den trænede jurist kontorchef Vagn Jensen, tog dog som privatmand til orde for en restriktiv linie: "Det er begrebsforvirrende at spænde ytringsfriheden for disse analfabetpublikationers vogn. Saneringsmidlet, som ligger lige for hånden i et regulerende forbud, kan frit tages i brug og bør tages i brug, så længe det ikke er bevist, at disse publikationer *ikke* er skadelige."³⁸

Pornografien havde allerede en selvstændig forbudstradition³⁹, som med høj-litterær hjælp blev løbet over ende: I Norge frikendtes 1958 Agner Mykles *Sangen om den røde rubin*, der forsvaredes af betydende litterater⁴⁰. På en lignende baggrund frifandt Danmarks højesteret 1965 1700-tals-romanen *Fanny Hill*⁴¹ - og en betydelig liberalisering af pornografilovgivningen fandt sted under justitsminister Knud Thestrup.⁴² - Herved skabtes en moderne parallel til fortidens lavlitteratur. Resultatet af frigivelsen var nemlig en eksplosion af anonyme og pseudonyme romaner på obscure og kortlivede forlag. I tiåret 1965-75 opstod en stor, folkelig og delvis uregistreret produktion af - ja, "knaldromaner" kunne man for så vidt godt benævne bøgerne. De delte i al fald skæbne med de klassiske produkter af dette navn: De er glemt, foragtet og forsvundet - blot har en kender været tidligt ude og - under det

Fyrst Rudolph. ^{x)}

Fyrst Rudolph har faaet sit Navn efter Helten i Paris's Mysterier, hvem han, om man tør stole paa en af et Kolportageblad bragt Illustration, ligner paa et Haar. Dog skyldes denne Lighed muligvis kun Sværten.

Fyrst Rudolph har iøvrigt selv modtaget sin Uddannelse i Paris paa samme Tid som de senere Kapelmestre Lumbye

^{x)} Hansteen, cand. jur., ansat paa Fogedkontoret.

Ill. 4. Et opslag i Rataplan (=Chr. Hjorth-Clausen): *Kjøbenhavn Karikaturer, Penntegninger fra Variétéerne*, 1895. Det vidner om føljetonromanens popularitet, at FYRST RUDOLPH - hovedpersonen i Eugène Sue's *Paris Mysterier* - blev brugt som øgenavn for en kendt, københavnsk variétégæst og Don Juan: cand.jur. Hansteen. Oplysningerne stammer fra en tidligere ejer, Carl C. Christensen. Tegning af Alfred Schmidt.

traditionelle dæknavn - kortlagt dette ydmyge område af kulturkampen, inden det var for sent⁴³.

Under falsk navn

I de foregående afsnit har det ikke kunnet undgås, at en række pseudonymer med rund hånd er strøet i teksten, for der er mange dæknavne knyttet til knaldromanen.

De strækker sig lige fra øgenavne (ill. 4) til en krampagtigt fastholdt falsk identitet. Således skjuler mærket T.Ph. Hansen, der ses på en del romanoversættelser, en langfingret postmester Johan Werfel (1764-1831), der var bedst tjent med at skjule sig i København under et jævnt navn. Den stik modsatte vej gik Carl Grosse, forfatter til en af de kendteste gotiske gysere: *Der Genius*, bedre kendt under titlen *Horrid Mysteries*, 1796. Efter Else Kornerups mening⁴⁴ forskrev han sig i det afsidesliggende Danmark helt til sin patologiske ærgærrighed og skiftede identitet til Edouard Romeo greve af Vargas-Bédémar! Han døde velset af de fornemme og misundt af de lærde som kammerherre 1847.

Politispionen

eller

Hælerhuset paa Kristianshavn.

Original Roman.

af

G. B. Behrend (?)

Kjøbenhavn.

Trykt hos Behrends Enke.

1870.

Ill. 5. To eksempler på den københavnske knaldroman - primitive og nu næsten uopdrivelige tryksager. Begge har tilsløret forfatter. *Politispionen eller Hælerhuset paa Kristianshavn*, 1870 falder helt i tråd med andre titler som *Blodsugeren eller Rædselshuset i Adelgade* og *Den vanvittiges Børn eller Skurken paa Nørrebro*. - Det ubehjælpsomme, men suggestive træsnit er fra *Mordet i Knudsgade, Københavner-Roman* (Frit efter det engelske), der var *Københavns Føljeton* 1, 1895.

Det er imidlertid de almindelige pseudonymer, som giver genren en del af dens charme og en stor del af dens problemer. F.eks. er en vis - eller rettere uvis - G.B. forfatter til *Politispionen eller Hælerhuset paa Kristianshavn* (ill. 5); den er 1870 trykt hos Behrends Enke, og netop i denne bogtrykkerfamilie er der tradition for sensationsromaner: Jakob Behrend oversatte rædselsromantik og Al. Behrend skrev den selv under dæknavnet Alex. Bérang. Bemeldte G.B. tilhører da nok denne familie. Imidlertid optræder en G.B. også i DSF, nemlig på *Lilli eller Kampen om en Million* 1905. Måske har vor tiltrædelse af Bernerkonventionen 1903 spillet ind her - bogen er nemlig ikke dansk, men tysk: En piratudgave af *Den blege Grevinde* (1882,1890) af Georg F. Born, der igen er pseudonym for George Füllborn (1837-1902).

Et andet instruktivt eksempel er T.S. Mende & Robert Eustace: *Broderskabet de syv Konger*, 1901 - oversat efter en føljeton i *The Strand Magazine* 1898 af S. von Leunbach; han må have haft lidt travlt, for T.S. Mende er simpelthen en fejlskrivning for L.T. Meade, dvs. Lillie Thomasina Meade (1854-1914). Hun dyrkede med

succes et så maskulint område som den videnskabelige sensationsroman - men havde dog en gådefuld hjælper, der senere støttede ingen ringere end Dorothy Sayers! Pseudonymet Robert Eustace var brugt af Eustace Rawlins 1925, men intensive forskninger har afsløret, at Meades og Sayers skjulte hjælper var lægen George Barton (1868-1943)⁴⁵.

Der er flere årsager til, at forfattere således kryber i skjul: Frygt for censur, snarere end for kritik, og - især - økonomiske overvejelser⁴⁶. Uden forfatternavn kunne en forlægger skrupelløst udnytte andres værker (se ill. 2) eller over en årrække lade flere forfattere arbejde under et fælles såkaldt husnavn - bag den berømte/berygtede *Nick Carter* står således mindst 87 forfattere! Storleverandører som Niels Meyn undgik endvidere at trætte læserne, idet de varierede deres dæknavn efter emne og målgruppe.

Visse kvalitetsforfattere - der skrev af nød - ville simpelthen ikke være deres venstrehåndsarbejder bekendt. Johs. V. Jensen fik jo ikke Nobelprisen for de knaldromaner, han som Ivar Lykke skrev til *Jordans Revue*, og han udelod dem af sin bibliografi. Når Karen Blixen formummede sig som Isak Dinesen og Pierre Andrezel, skyldtes det vel, at hun følte sig trykket af sin gæld til den gotiske rædselsroman - en forfatterkollega mindede hende imidlertid 1953 om slægtskabet: *En Aften i Kolera-Aaret*, der løb som føljeton i *Berlingske Aftenavis*, ansås nemlig en tid for baronessens værk. Den var imidlertid en spændende Blixen-pastiche af Kelvin Lindemann. Han havde valgt sit dæknavn Alexis Hareng med omhu: Det sigter til G.W. Häring (1798-1871), som under navnet Willibald Alexis i 1842-65 udgav *Der neue Pitaval* i 36 bind. Denne kæmpesamling af autentiske forbryderaffærer var en inspirationskilde for føljeton-forfattere⁴⁷, og Lindemann fik via sit pseudonym snildt anbragt Blixen i denne kategori og styrkede samtidig salget af sin egen bog!

Tilsløret forfatterskab ses også, hvor føljetonromanens oplagte muligheder for massepåvirkning bruges til politisk agitation. F.eks. sluttes grev Oginski's roman *Polens Phantom* 1865 med et nødråb om støtte til det undertrykte Polen (ill. 6). Der er her tale om en gennemtænkt propaganda, da bogen udkom heftevis på flere sprog samtidig. Den blev udgivet i selvforlag af Frederik Scherl i Berlin, og han er da også bogens egentlige forfatter. Romanen påvirkede givetvis P.A. Worms førnævnte skandale-roman, men politisk slagkraft havde den ikke.

Det havde derimod "*Hørups Valgkreds*" Aar 1902, *social-politisk Roman*. Den var

Ved et sælsomt Sandsebedrag forekom det Biruta, som om hun var Polens Phantom. (S. 14.)

Ill. 6. "Ved et sælsomt Sandsebedrag forekom det Biruta, som om hun var Polens Phantom" læses der under den første illustration i grev Oginski (=Friedrich Scherl): *Polens Phantom eller : Sørgespillene i Warschau*, 1865. Netop dette billede synes at have inspireret P.A. Worm, for i hans politiske sensationsroman *Tiggerne* fra 1866 ser en ung ædel kvinde i drømme Danmarks nationalånd, en sortklædt sorgfuld kvindeskikkelse, der afslører de politiske rænkesmede.

føljeton 1892 i Albertis agitationsblad *Kjøge Valgavis* under hans valgkamp mod selveste Hørup, der blev fældet af bogens skrækvision af socialismens fremtids-samfund! Føljetonen er "frit bearbejdet og lokalt tilpasset efter et Arbejde af den tyske liberale Politiker Eugen Richter", nemlig *Sozialdemokratische Zukunftsbilder*. Ubearbejdet oversattes bogen tre gange i 1892 og, hvad der var vigtigere, den løb som føljeton i flere dagblade på Sjælland⁴⁸. Hvem foretog den famøse bearbejdelse? Det kongelige Biblioteks kartotek angiver Villiam Secher (1854-1907), der netop i 1892 blev redaktør af Albertis blad *Dannebrog*, men helt i føljetonromanens ånd er der også et mere malerisk forslag: Forfatteren var, skriver en gammel rigsdagsreferent, "Bogtrykker O.C. Olsen, som i mange Aar trykte Albertis Blad Dannebrog. Min Oplysning har jeg fra O.C. Olsens Kompagnon, Bogtrykker Axel Henriques."⁴⁹ Føljeton-bekæmperen Borchsenius var sandelig kommet fra asken til ilden.

Socialisterne holdt sig dog ikke tilbage: *Mørke Magter* af Olaf Rye skyldes ikke helten fra Treårskrigen, men Hans Scherfig, Hans Kirk, Otto Gelsted og Martin

Nielsen. Den løb 1940 i *Arbejderbladet* (det senere *Land og Folk*) og "bragtes vel først og fremmest for at tale om noget andet end Stalins ikke-angrebspagt med Hitler" som Harald Mogensen udtrykker det. Først 1956 kom denne dramatiske politiske nøgleroman som bog.

Samtidig advarede kommunisterne mod spændingslitteraturens ideologiske virkning⁵⁰ - næppe med urette. Tag f.eks. de såkaldte OTA-bøger, der i hundredtusindvis spredtes - som "boggave" ved køb af OTA-Solgryn 1924-42. Deres oplysende indhold, "der faktisk er afsindigt underholdende den dag i dag", præges af en dyb konservatisme og unuanceret heltedyrkelse, hvor kække drenge gerne hjælper kongehus og overklasse eller redder Napoleon og Cortes fra onde anslag. De nævnes ikke med et ord i Mette Wingses disputats om dansk børnelitteratur, men har gjort varigt indtryk på følsomme barnesjæle: De antologiseredes i 1960'erne og sælges stadig til høje priser antikvarisk. Man har ment, at Niels Meyn stod bag deres pseudonym Ada Hensel, men det dækker Caja Gudrun Orsi og Ulrikka Eleonora Nørgaard, døtre af OTA's grundlægger Andreas Boesen⁵¹!

I 30'ernes og 40'ernes ugeblade findes mange pseudonyme kriminalnoveller af Hans Scherfig og Hans Kirk, men interessantest er nok nogle perler⁵² af kriminalforfatteren Eric C. Eberlin, dvs. Erik Conradt-Eberlin (1899-1943). Det er ikke første gang denne højtbegavede adelige storcharmør optræder forklædt i vor litteratur: Inden han tog livet af sig, havde han mod betaling forsynet sin ven Jacob Paludan med væsentlige dele af stoffet til romanen *Jørgen Stein*⁵³!

Traditionen - eller behovet - for dæknavne er spillevende den dag i dag i underholdningslitteraturen, både udenlands og herhjemme, hvor f.eks. den produktive Charles Valley er Carl Bjerredahl, mens Erling Poulsen (1919-1995) skrev føljetoner til *Familiejournalen* som Eva Sten, Bodil Forsberg og Else Marie Nor (hans hustrus efternavn).

Pseudonymernes konge og de tre onkler

Den absolutte topforbruger af falske navne er Niels Meyn (1891-1957) (ill. 7). Hele 39 brugte han,⁵⁴ men med system: Engelske navne til kriminal- og spændingslitteratur, danske og neutrale til natur-, pige- og ungdomsbøger. Hans produktion var så enorm, at han flere gange kunne sælge den samme titel under forskelligt pseudonym! Både som oversætter og forfatter satte han præg på seriehefter

Ill. 7. Niels Meyn - masseleverandør af masselæsning. Foto venligst stillet til rådighed af fru Inga Bang.

som *Lord Lister alias Mestertyven Raffles* (1909-10:254 nr.), *Lord Kingsley, Gentlemantypen eller Nat Pinkertons Skygge* (1925:133 nr.) etc.

“Det er forbavsende lidt der er skrevet om hans bøger”, siger Mette Winge - og om ham selv, kan det tilføjes. En skitse er derfor uomgængelig her.

Niels Meyns far var cand.pharm. og driftschef på Carlsberg og hans moster var også en tid knyttet til dette firma; hun var 1906-08 gift med den almægtige brygger Jacobsen. Moderen var officersdatter af indvandret tysk adel, von Kohl.

Meyn ønskede oprindelig, oplyser Harald Mogensen, at studere orientalske sprog. Påtvungne kemiske og statsvidenskabelige studier blev da heller aldrig afsluttet. Han var ansat i Østasiatisk Kompagni og på Politikens lejebibliotek 1917-19. Senere levede han af sit forfatterskab.

Meyns programerklæring som forfatter er seriøs⁵⁵, og kriminalromanerne *Haanden i Mørket* 1921, *Stakkels lille Eva* 1923 og *Mysteriet i Sandkroen* 1935 er på deres vis indlæg i debatten om nævninge og indicier.

Flittig var han, og en vis idé om hans arbejdsmetode fås - med alle forbehold - i krimien *To Skud i Natekspressen* 1944, hvor kriminalforfatteren Aage Vang skildres. Samtidig dyrkede han et muntret og spirituøst kunstnerliv - især på den “historiske Sandkro” i Asserbo. Scherfig, der er kendt for at bruge levende model⁵⁶, siges at skildre ham i *Den forsvundne Fuldmægtig* (kap. 34):

“Den vittige mand bor gratis på kroen mod at underholde gæsterne. Så snart en fremmed intetanende træder ind, farer den vittige mand løs på ham og begynder at fortælle morsomheder og muntre anekdoter i et rivende tempo. Han er kroens stolthed. Han er forfatter og har skrevet utallige drengebøger og ved alting. Han er fuld af ideer og skæmt og spøgefuldhed”

Der var dog også en natside.

Ligesom konkurrenten Robert Hansen⁵⁷, der skrev Dr. Morrison-hefterne (ill.

Dr. Morrison

HÆVN

PRIS 20 ØRE

Udkommer den 1. og den
3. Fredag i hver Maaned.

Nr. 5

Ill. 8. *Dr. Morrison*-hefterne, hvis handling foregav at være "sand, sand som Livet i dets mangfoldige Afskygninger", var skrevet af Robert Hansen (1883-1957), bedre kendt som kriminalforfatteren Jens Anker. (1914-15: 22 hefter; 1942: 6 hefter, bl.a. dette).

Ill. 9. En meget brugt reklameform 1912-14 var mærkaten eller samlemærket, der her agiterer for *Dr. Morrison*-hefterne. Konkurrencen var nemlig hård på heftemarkedet, hvor en af Meyns og Hansens medbejlere var Chr. Flor (1866-1914). Han overtog Jordans skrantende lejev bibliotek og udsendte 1910 10 oversatte hefter: *Pat Connor*, *Mesterdetektiven* og *Ørkenens Hemmeligheder*, *Rejseeventyr med Karl Held*.

8-9), lå Meyn under for sadistiske impulser - og han gav dem 1942 frit løb i *Mr. X*, *Underverdenens Konge* 1-6.

Denne knaldromanens incarnation er stærkt antisemitisk og falder i tråd med Meyns nazistiske holdning under krigen⁵⁸. Meyns valg af pseudonymet Jack Lester er derfor en gåde. - Navnet ligger påfaldende tæt på Max Lester (1856-1966), en højt kultiveret jødisk forsikringsdirektør, der ikke blot lod selv smådigte fra 1800-tallet indbinde af Anker Kyster, men selv skrev poesi under navnet Xam og oversatte orientalsk litteratur som Eugen Frank. Er Meyns pseudonymvalg en tilfældighed eller en onskabsfuldhed?

Bogens andet bind skildrer Den sorte Liga, der tilstræber verdensherredømme:

“Med alle skjulte Midler vil vi ødelægge de Nationer, der tror, de har Magten. Vi skal puste til deres Krigslyst. Vi skal hemmeligt hidse dem op mod hinanden, saa de forblindede bruger Milliarder til at skaffe Vaaben, som de gensidigt dræber hinandens kraftige unge Mænd med.

Det er os, der tjener paa Leveringerne ...

Stormesteren ... hans Ansigt havde et groft og vulgært Præg ... og Næsen var stor og krum. De mørke Øjne havde en haard og brutal Glans, og Læberne var tykke og sanselige.

Alle Mændene, der sad om bordet, var af ren, jødisk type.

Og fem Tjenere, der vartede op, var ogsaa Jøder. “ (Bind II, s. 11-12)

Inspirationen er her de famøse “*Zions Vises Protokoller*”⁵⁹ - en forfalskning⁶⁰, som effektivt legitimerede nazisternes jødeforfølgelser via en påstået jødisk infiltration af frimureriet. Her er virkelig tale om politisk påvirkning gennem knaldromanen! Meyn udtrykker imidlertid nazismens jøde- og frimurerhad i en form, der peger et slægtled bagud - direkte mod hans egen familiekreds!

Meyn var nemlig ikke den eneste forfatter i sin slægt. En bror og to halvbrødre⁶¹ til hans mor var også skribenter. De følger her med Oluf Friis' korte karakteristikker⁶²:

Carl (von) Kohl (1869-1958), kaptajn. Udgav bl.a. 1902 *Satan og hans Kultus i vor Tid*. 1906-8 redaktør af *Tidsskrift for psykisk Forskning*. “Hans Forfatterskab er præget og farvet af hans Studium af og Interesse for okkulte Fænomener, Mystik og Magi”.

Aage von Kohl (1877-1946), forfatter til bl.a. *Mikrobernes Palads* I-III, 1908. “Han vil forene Sensationsromanen med den litterære psykologiske Roman.”

Louis von Kohl (1882-1962), orientalist, i bestyrelsen for Orientalisk Samfund, Nietzsche-oversætter og “Leder af det tysk prægede “Nordiske Forfatteres Forlag”” - Louis var kort og godt stråmand for tysk propaganda under første verdenskrig⁶³, men fejlede ved at udsende Jean Poincaré: *Barbarkvinder* i 1917. Denne plumpe satire, der skulle bagatellisere tyskernes grusomheder i Belgien, indbragte sin forfatter, dr. Emil Rasmussen, 14 dages fængsel for pornografi. Også under anden verdenskrig gik Louis tyskernes ærinde og var - ligesom sin nevø - medlem af DNSAP.

Påvirkningen fra disse onkler må have været massiv: Sensationstrangen, dragningen mod Orienten og den pro-tyske holdning findes allerede hos dem. Carl von Kohl mærkes fra først til sidst i Meyns forfatterskab - hans novelle *Min Ven Videnskabsmanden* har inspireret Meyns debutbog *Med Luftskeib til Mars* 1911 og novellen *Min Ven Diogenes*⁶⁴ ligger bag kapitlet ‘Mumien der myrder’ i *Underverdenens Konge* (ill. 10-11). Den ideologiske inspirator var imidlertid alene Louis von Kohl.

Ill. 10. Oscar Knudsen, OTA-bøgernes elskede illustratør, sparede ikke på effekterne i Niels Meyns *Mr. X, Underverdenens Konge*, vor sidste klassiske knaldroman. Den er langt sjældnere end Frederiksberg Kunstforlags øvrige krigsudgivelser (Sue, Boothby, Krantz, Uschakowski) - blev den tilintetgjort på grund af sin antisemitisme?

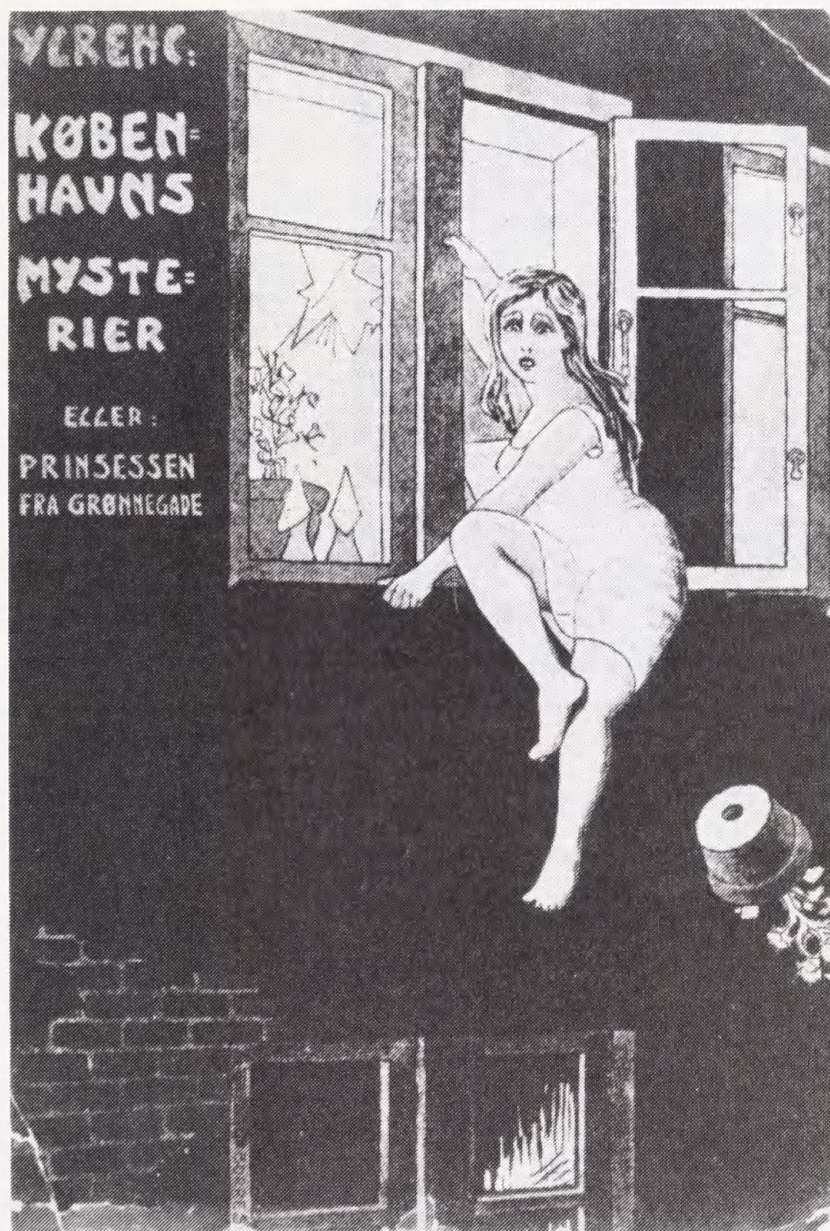
Med Carl von Kohl som mellemlid ligger Meyns knaldroman - især afsnittene 'Den sorte Liga' og 'Pyramidebrødrene' - i forlængelse af fin-de-siècle occultismens falsknerier: De jødiske protokoller og de føljetoner, svindleren Leo Taxil (=Gabriel

SPÆNDING

Ill. 11. I 1940'erne var Ark's Forlag en af de ledende hefteproducenter med Jørgen Rastholt (=Erik B. Volmer Jensen, f. 1912) som hovedleverandør til *Spænding*-serien (1943-50: 211 nr.). På det konkurrerende Kai Nielsens Forlag var Niels Meyn medforfatter til *Betjent Ole Ny* (1943-49: 252 nr.) og *Kurt Danners Bedrifter* (1942-47: 280 nr.). Tegn.: Palle Wennerwald (?)

Ill. 12. Charles Cherly, bestyrer af Frederiksberg Kunstforlag 1919-1945, udgav selv 1913 under dæknævnet Ylrech den sidste københavner-knaldroman, hvis omslag af Aage Borresø unægtelig udstiller den dyd, der skal forsvares. Cherly's sentimentalt-lumre linie fortsattes af Richard Jensen (1887-1954) med Erling Sterne *Sædelighedsbetjenten*, *Nattens København* 1913, *København-Historier* 1913, *Nattens Børn* 1916 etc.

Jogand-Pagés, 1854-1907) fyldte med frimurer-"afsløringer"⁶⁵. Hertil kommer rendyrket rædselsromantik à la "Monk"-Lewis og mrs. Radcliffe, f.eks. bd.VI, kap. 5: 'I Katakomberne'.

Knaldromanen overlevede altså med ubrudte rødder til fortiden i Frederiksberg Kunstforlags drivhus (ill. 12) - at dens sidste blomst var giftig gør den ikke mindre interessant som historisk dokument.

Samlere og spredere

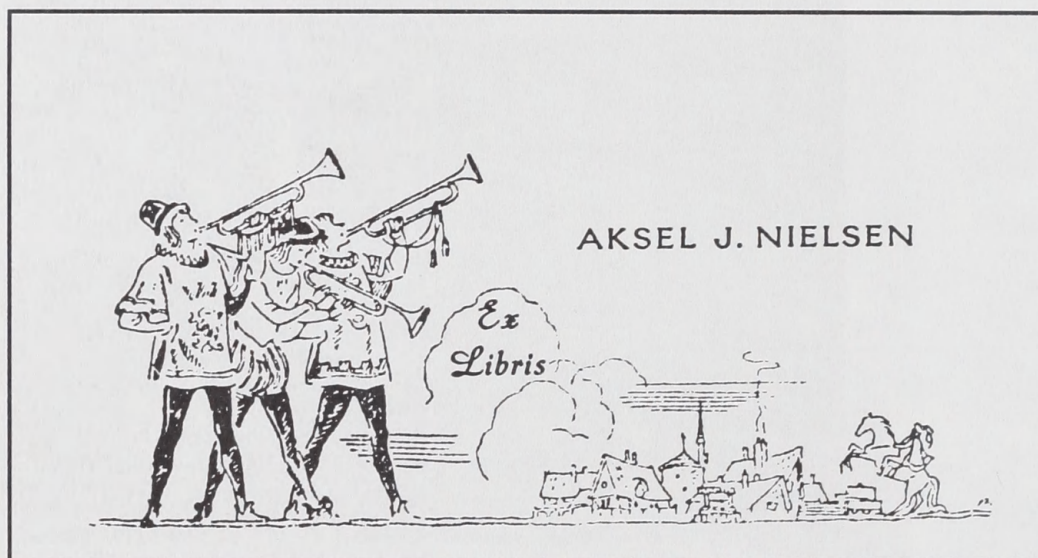
Akademisk litteraturforskning var ilde stedt, hvis ikke privatsamlere i tide havde bevaret tekster og fakta fra uortodokse specialer som f.eks. knaldromanen.

I Norge blev Sigurd Heiestad genrens historiker⁶⁶. I Danmark tilkommer denne

Ill. 13. Bogejermærker for to storsamlere af spændings- og føljetonlitteratur. Deres interesseområder fremgår af exlibris-motivet: IH, Ivar Heiberg, ansat ved skifteretten i København, havde den vel nok fineste samling af spøgelseslitteratur i Danmark.

Aksel J. Nielsen dyrkede især Dumas d.æ. og udgav 1964 som privattryk en meget nyttig *Bibliographie d'Alexandre Dumas père en Danemark, Norvege et Suede*.

titel overassistent i Københavns socialforsorg Aage Welblund (1890-1953), hvis spredte, men uundværlige artikler også er brugt her. Fra barnsben samlede han bøger⁶⁷, og de fyldte vel rigeligt i hans hjem og hans liv. Han døde som pebersvend, og hans bogsamling (undtagen erotica) købtes af Grubbs Antikvariat, hvis førstemand helligede ham et lille mindeskrift⁶⁸.

Aage Welblund udgav bl.a. 1948 *Danske Herregaardsspøgelser*, og han havde mange udklip herom, ofte i sirligt prentede, brune omslag fra Grandsgaard Christensen. Disse og flere af Welblunds gyser-udgaver købtes af IH (ill. 13), dvs. cand.jur. Ivar Heiberg (1930-1980). Masselitteraturen var rigt repræsenteret i hans internationale occulte samling. Der var føljetoner som *The Rivals; or, the Spectre of the Hall* 1847 af

selveste Thomas Prest og hele 13 sixpenny-chockers fra omkring 1800 - de betegnes af kendere som "almost unbelievably rare". Kun Heibergs samling af sølvfugle fandt blivende sted⁶⁹, mens bøgerne udstykkedes fra Antikvariat Mørch i Teglgårdsstræde.

Bedre gik det - forskningsmæssigt set - Tage la Cours kriminallitterære samling. Dele heraf er nu specialsektioner på Tulsa University, Oklahoma og på Det kongelige Bibliotek⁷⁰. Ved sit letlæste forfatterskab har Tage la Cour (1915-1993), jævnsides med *Politikens* kronikredaktør Harald Mogensen, æren af masselitteraturens "rehabilitering". De to pionerer arbejdede da også sammen under pseudonymet T.H. la Cour-Mogensen.

Den elskelige Robert Storm Petersen (1882-1949) var som nævnt allerede som 18-årig slagterlærling medforfatter til vor berømteste knaldroman, og livet igennem fascineredes han af "mord og andre gruelige gerninger" for nu at bruge Bibliotheca Danicas smukke formulering. Nr. 599-995 i hans auktionskatalog vidner herom⁷¹. Der var uhyggelige ting iblandt, men seriøst berørte han aldrig disse emner. Det gjorde derimod Viggo F. Møller (1887-1955), der fortjener at huskes for andet end sit forhold til "Vild Hvede" og en kendt forfatterinde. I Møllers uheldsvangre kriminalfortællinger anes inspirationen fra hans velplejede samling af spændingslitteratur⁷², hvis rester findes i Frederiksberg Antikvariat.

Harald L. Tveterås skriver flot om knaldromanen: "Kulturhistorisk har en forfatter som Rudolf Muus mer å fortelle oss enn Olaf Bull!"⁷³ Skal fremtiden underbygge dette udsagn, må de forsvarsløse masseromaner reddes fra containeren og gives til Det kongelige Bibliotek.

"Og hermed ville vi" - med P.A. Worms ord - "slutte Historien, idet vi takke den velvillige Læser, der har fulgt os saa langt".

Noter

DSF=Dansk skønlitterært forfatterleksikon 1900-1950

KB=Det kongelige Bibliotek

22 O. Andersen: Prænumerationens velgerninger og vildfarelser. i: *Bogvennen*. Kbh. 1956. S. 33-62.

23 *Fabrique de Romans. Maison Alexandre Dumas et Compagnie*. Paris 1845.. S. 47.

24 G. Vapereau: *Dictionnaire universel des contemporains*. Paris 1880. S. 1298.

25 J-M Quèrard: *Les supercheries littéraires dévoilées*. Paris 1870, II, 1163 & I, 1022-1175.

26 Aage Welblund: Beslaglagte Bøger i Danmark II. i: *Philobiblon*, bd. IV. 1951. S. 17-24.

27 Oskar Thyregod: Lærerne og Skønlitteraturen. i: *Lærerne og Samfundet*. Kbh. 1914. S. 345-528.

- 28 Dr. Mathias Steenstrup. *Et Liv i Oplysningens Tjeneste* (Folkelæsning nr. 278). Kbh. 1908.
- 29 Udvalget for Folkeoplysningens Fremme. *50 Aars Virksomhed 1866-1916* (Folkelæsning nr. 315).
- 30 Borchsenius udgav også i 1877 *Et Vendepunkt i Kolportage-Industrien*. Vilh. Møller svarede på B's artikler med "Den nye Samfundsopgave" i *Det nittende Aarhundrede* 1877. S. 14-46. Se også (anon): *Hvorledes en Kolportage-Roman bliver til*. i: *Nær og Fjern* 1878 (nr. 219). S. 11-13.
- 31 E. Ommerborn: *Zuverlässiger Führer zur Auswahl einwandsfreier Jugendschriften ...*, Mainz 1895. S. 4.
- 32 A. Sleumer: *Index Romanus ...* Osnabrück. 1911. S. 14.
- 33 *Fra Kampen mod Smudspressen*. Udg. af Foreningens mod Smudspressen. Jvf.: *Danske Blandede Tidsskrifter*. Kbh. 1928. I, 7.
- 34 Citeret efter Jochen Vogt (udg.): *Der Kriminalroman* II. München 1971. S. 500.
- 35 Robert L. Hansen: *Nyt dansk Litteraturselskab*. i: *I ideens tjeneste*. Kbh. 1962. S. 95-100 og udgivelsesliste s. 101-113. En forening ved navn Litteraturselskabet virkede allerede i 1870'erne "for Anerkjendelsen af den fri Forskning som højeste Dommer" og udsendte 1872 *Djævelens Historie*, et seriøst lille hefte af præsten A. Réville - det må ikke forveksles med knaldromanerne *Djævelens Memoirer* 1846 af Fr. Soulié og *Af Djævelens Memoirer* af Fr. von Wickede (*Søndagspostens* føljeton 1879).
- 36 Tørk (egl. Ove) Haxthausen: *Opdragelse til terror*. Kbh. 1955.
- 37 *Betænkning nr. 268* (1960) om børns og unges læsning.
- 38 Vagn Jensen: *Stene for Brød. De kulørte hefters problem*. Kbh. 1961.
- 39 Max Iversen: *Forbudte Bøger. To Aarhundreders beslaglagte og konfiskerede Værker. En annoteret Bibliografi*. Kbh. 1948.
- 40 Philip Houm: *Ask Burléfot og vi. Dikterens ansvar og vårt*. Oslo 1957. Johan Vogt: *Poesi og politi*, sst. 1957. K.-E. Lundevall (red.): *Förbjudna böcker och nordisk debatt om tryckfrihet och sedlighet*. Sthlm. 1958.
- 41 Leif Blædel: *Sagen om Fanny Hill*. Kbh. 1965.
- 42 *Straffelovsrådets betænkning om straf for pornografi, betænkning nr. 435*. Kbh. 1966.
- 43 William O. Beaver (=Klaus Johansen): *Frække lister. Pornobøger 1965-1975*. Odense 1994.
- 44 Graf E.R. Vargas, Carl Grosse. *Eine Untersuchung ihrer Identität*. Kbh. 1954.
- 45 Trevor H. Hall: *Dorothy L. Sayers: Nine Literary Studies*. London 1980. S. 75-103.
- 46 Per Hougaard: Et bidrag til pseudonymernes psykologi. i: *Pinkerton* nr. 14. 1984. S. 4-11.
- 47 François Gayot de Pitaval (1673-1743) udgav 1734-1743 i 20 bind sin *Causes célèbres et intéressantes*, der også titelmæssigt blev forbillede for senere samlinger. E. Pitawall: *Kvindehævn eller de Røde i Kjole* 1877 skyldes tyskeren E.H. von Dedenroth (1829-1887) *Leon Pitaval, Mesterdetektiven* udsendtes 1919-21 i 85 hefter af Litteraturselskabet. - Se også: Carl Muusmann: *Hvem var Jack the Ripper?* 1908.
- 48 *Sorø Amtstidende* (venstre) samt højrebladene *Nykjøbingsposten* og de af Eugene Ibsen ejede *Holbæk Amts Avis*, *Frederiksværk Dagblad* og *Iseffordsposten* (cf. I.A.: Jørgensen: *Den danske Dagspresse 1901*. Kbh. 1901. Tr. s. ms.)
- 49 Uidentificeret avisudklip fra 1945 - refererer en kronik af Jens Nyberg i *Venstres Ungdoms Medlemsblad, Dansk Folkestyre*.
- 50 Günther Cwojdrak: *Die Literarische Aufrüstung*. Berlin W8, 1957.
- 51 O.O. Jensen & P.M. Linneballe: OTAs bog-gave 1924-1942, en bibliografisk oversigt. i: *Bogvennen* 1974-1977. S. 246-256.
- 52 Eric C. Eberlin: *Americana*. Med forord af Jacob Paludan. Kbh. (1944), giver et udvalg.
- 53 Henrik Oldenburg: *Jacob Paludan. Historien om et venskab*. Kbh. 1984.
- 54 Peter Anker, Ellinor Bell, Patricia Bennett, Mary Bright, Charles Bristol, Harold Chester, Dick Danner, Jan Dorph, John D. Forster, Davis Gartner, George Griffith, Mary Hamilton, Gustav Harder, Carl Hardner, Gustav Hardner, Lisa Hill, Richard H. Hill, Richard M. Hill, Else Jensen, Arne Klindt, Ole Klindt, Jack Lester, Anne Lykke, Kai Lynæs, Magister Bibendi, John Marling, Christel Marner, Ann Marshall, Jan Miller, James Morris, Jens Munk, Nikolaj Møller, Rex Nel-

- son, David Parker, Ruth Parker, Andreas Rasmussen, Erik Tønder, Lili Werner, Richard Ørn. (Efter DSF og Ehrencron-Müller).
- 55 *Dansk Forfatterforening 1894-1919*. 1919. S. 231.
- 56 Elias Bredsdorff: Hans Scherfigs roman "Frydenholm". i: *Fra Andersen til Scherfig*. Kbh. 1978. S. 191-221.
- 57 Cf. Ulrik Durloo: *Mit skøre liv*. Kbh. 1982.
- 58 Ole Ravn: *Dansk nationalsocialistisk litteratur 1930-1945*. Kbh. 1979. S. 246-250.
- 59 S. Nilus: *Jødefaren. De verdensbergtede jødiske Protokoller*. Udg. af Lauritz Carlsen. Kbh. u.å. S. Nilus: *Jødefaren. Bevismateriale*. Udg. af Ejvind Hansen. Kbh. u.å. (begge ca. 1921).
- 60 James Webb: *The Occult Establishment*. La Salle, Ill. 1976. S. 237ff.
- 61 Her følges DSF og ikke, f.eks. Th. Hauch-Fausbøll: *Haandbog over den ikke naturaliserede Adel*. Kbh. 1917. S. 56.
- 62 Fra *Dansk Biografisk Haandleksikon*. Kbh. 1920-26, II, 368.
- 63 J. Düring Jørgensen: Tyske forsøg på kulturpropaganda i Danmark under første verdenskrig. i: *Fund og Forskning* XXVI (1982/83). S. 125-52.
- 64 Begge noveller i: *Mine Venner, et Rædselskabinet. Burleske Fortællinger*. Kbh. 1908.
- 65 F.eks. Miss Diana Vaughan: *Mémoires d'une Ex-Palladiste ...* Paris 1895-97 (23 numre). - Jfr. i øvrigt A. Wolfstieg: *Bibliographie der freimaurerischen Literatur*. Burg 1911-13 + suppl. 1926.
- 66 Sigurd Heiestad: *Av Folkelesningens Saga*. Oslo 1946.
- 67 Aage Welblund: Den første Bogsamling. i: *Philobiblon*. 1946. S. 152-160.
- 68 J. Chr. Andersen: *Åge Welblund. Nogle erindringer om en københavnsk bogsamler*. Kbh. 1959. (Privat tryk).
- 69 Torben Skov: Den Heibergske Sølvfuglesamling. i: *Holstebro Museums Aarsskrift* 1980. S. 43-48.
- 70 Merete Licht (red.): *Populærlitteratur. Katalog over Tage la Cour's studiesamling i Det kongelige Bibliotek*. Kbh. 1984.
- 71 *Fortegnelse over Bogsamlinger* bl.a. ... dele af bogsamlingen efter Ellen og Robert Storm-Petersen ... De Hee'ske Auktioner. Kbh. 1962.
- 72 Per Hougaard: Øjet, der sladrede - et motivs historie. i: *Pinkerton* nr. 15 (forår 1985). S. 14-20.
- 73 Jvf. note 2. Eksemplet ikke helt velvalgt, for Bull udgav faktisk 1914 spændingsromanen *Mit Navn er Knoph* - og brugte en knap som våbenmærke i drikkeordenen Purpurnæsen!